

URBANIZÁCIÓS SAJÁTOSÁGOK 1920-TÓL NAPJAINKIG A SZOMBATHELYI AGGLOMERÁLÓDÓ TÉRSÉGBEN

Rozs Dorina, Lenner Tibor

*ELTE Berzsenyi Dániel Pedagógusképző Központ
Földrajzi Tanszék
9700 Szombathely, Károlyi Gáspár tér 4.*

Bevezetés

Az urbanizáció egy összetett, mindenre kiterjedő fejlődési folyamat, melynek többek között társadalmi, gazdasági, demográfiai és térbeli lenyomata van. Az urbanizáció ciklus jellegű, expanzív és regresszív periódusok váltják egymást. Négy szakasza (városrobbanás, viszonylagos dekoncentráció = szuburbanizáció, dekoncentráció = dezurbanizáció, reurbanizáció) térben és időben is párhuzamosan fut, közöttük nincsenek éles határvonalak (Csapó 1994, Enyedi 1984, 1998).

Hazánkban a modern urbanizációs folyamat a fejlett tőkés országoktól eltér. A 17-18. században kedvezőtlenek voltak a feltételek a tőkés fejlődés számára, továbbá történelmi események is hátráltatták az ipari forradalom – és az urbanizáció – kibontakozását, melyek így késve kezdődtek meg. Ez a megkésettség manapság is megfigyelhető (Csapó 1994, Enyedi 1984, 1998).

Az urbanizáció a rurális települések átalakulását is eredményezi. Ez a korábbi mezőgazdasági funkció és szerepkör elvesztését, a foglalkozási átrétegződést, a helyi társadalmi kohézió gyengülését, a hagyományos falumorfológia (fésűs beépítés – nyeregtetős parasztházak) átalakulását, továbbá a falu-város különbség mérséklődését jelenti (Beluszky – Sikos 2007, Beluszky 2018).

Kutatásunkban a szombathelyi agglomerálódó térségre jellemző urbanizációs folyamatot és szakaszainak sajátosságait vizsgáltuk az elmúlt száz évben. A vizsgálat kiterjedt a koncentrációs folyamatok statisztikai adatokat is felhasználó elemzésére (lakosság szám, korösszetétel, épített lakások száma, vándorlási egyenleg stb.), a funkcionális változásokra, továbbá terepi bejárást és lakossági kérdőívezést is végeztünk. A kutatás az Új Nemzeti Kiválóság Program 2018/19 keretében valósult meg.

Célkitűzés, kutatási terület

Az elmúlt években Vas megye urbanizációs folyamataira irányuló vizsgálatokkal csak néhány szerző foglalkozott (Csapó 1994, Csapó – Kocsis 2006), de kimondottan a szombathelyi agglomerálódó térségre (*1. ábra*) koncentráló munkák száma – főleg a 2014-es lehatárolás óta – igen kevés (Rozs – Lenner 2017). Magyarország településképződményeit a KSH legutóbb 2014-ben határozta le. Ennek nyomán a szombathelyi agglomerálódó térség településeinek száma (31-ről 52-re) és területi kiterjedése (561-ről 817 km²-re) is megnőtt. E településképződményben él Vas megye népességének 46%-a és továbbra is migrációs céltérségnek számít (Köszegfalvi 2012, KSH 2014). A szombathelyi agglomerálódó térség kulcsfontosságú szerepet játszik Vas megye fejlődésében, fejlesztésében, ebből adódóan indokoltnak láttuk e célterület vizsgálatát.

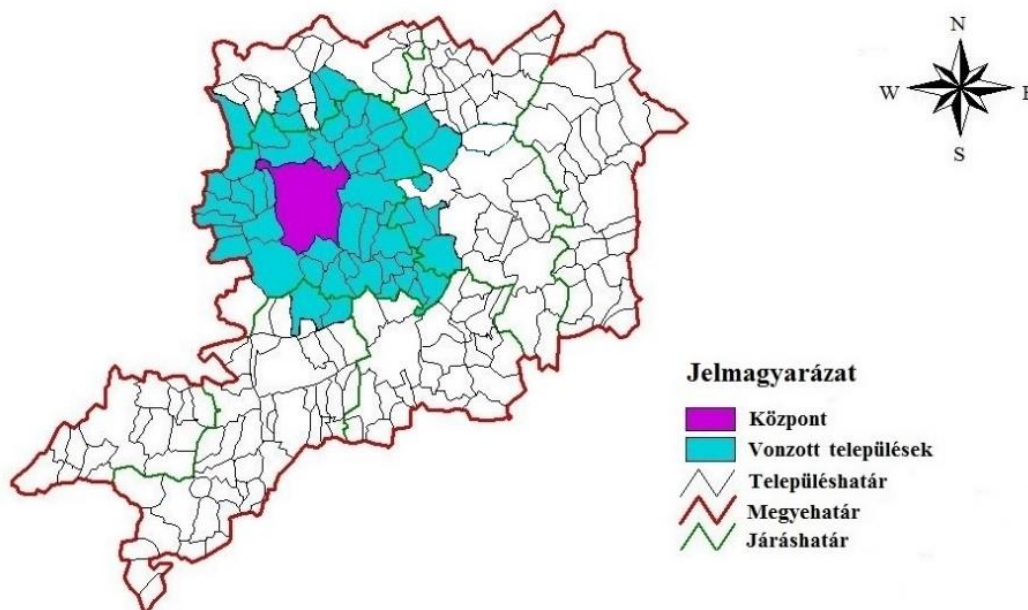
A térséghez 52 települést sorolunk, melyből 2 város (a megyeszékhely, Szombathely, mint az agglomerálódó térség központja, ill. Vép) és 50 falu (Acsád, Balogunyom, Bozzai, Bozsok, Bögöt, Bucsu, Csemeszkopács, Dozmat, Egyházsrádóc, Felsőcsatár, Gencsapáti, Gyanógeregye, Gyöngyösfalu, Horvátlovó, Ják, Kenéz, Kisunyom, Kőszegpaty, Lukácsháza, Megyehíd, Meggyeskovácsi, Meszlen, Nárái, Narda, Nemesböd, Nemeskolta, Nemesrempehollós, Ölbő, Pecöl, Perenye, Pornóapáti, Rum, Salköveskút, Sé, Sorkifalud, Sorkikápolna, Sorokpolány, Söpte, Szeleste, Tanakajd, Táplánszentkereszt, Torony, Tömörd, Vasasszonyfa, Vaskeresztes, Vassurány, Vasszécseny, Vasszilvág, Vát, Zsenye). A későbbiekben – annak érdekében, hogy a városok ne torzítsák az értékeket – az 50 falut vizsgáltuk.

Érdekesség, hogy a szombathelyi agglomerálódó térséget Rábatöttös kivételével a szombathelyi járás összes települése, ezen felül a Kőszegi járásból Bozsok, Gyöngyösfalu, Lukácsháza, Kőszegpaty, Tömörd, a Sárvári járásból Szeleste, Ölbő, Bögöt, Kenéz, Megyehíd, Pecöl, Meggyeskovácsi és a Körmenyi járásból Egyházsrádóc, Nemesrempehollós alkotja (1. és 3. ábra).

Tanulmányunkban a következő kérdésekre kerestük a választ:

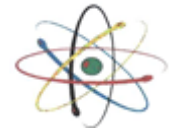
- Milyen tényezők játszottak szerepet a vizsgált települések népességszám-változásában 1920-tól napjainkig?
- 1920-tól az urbanizációs folyamat hogyan befolyásolta a szombathelyi agglomerálódó térség népességszámát?
- Lehet-e rangsorolni az agglomerálódó térség 50 falvát aszerint, hogy napjainkban a szuburbanizációs folyamatban hol tartanak?
- Az 1990-es évektől megfigyelhető szuburbanizációnak milyen térbeli-társadalmi következményei vannak a rurális településeken?

A szombathelyi agglomerálódó térség (2014)

1. ábra: A szombathelyi agglomerálódó térség (2014).

Forrás: Rozs D., 2018

Az urbanizációt, népességszám-változását befolyásoló tényezők 1920-tól napjainkig

Az, hogy melyik urbanizációs szakaszban van egy adott terület hatással van a települések népességszámára. A városrobbanás szakaszát az ipari forradalom miatt a falvakból a városokba irányuló tömeges elvándorlás jellemzi, így lakosságszámuk gyors növekedésnek indul (házánkban kb. 19. század harmadától 1970-es évekig). A második szakaszban (szuburbanizáció) kialakulnak a városi agglomerációk, a falvak városiasodnak, a faluból városba költözés mérséklődik. A dezurbanizáció során a rurális területek válnak népességfelvevővé, a város népessége csökken. Az aktív keresők zöme a nem termelő szektorokban dolgozik. A reurbanizáció szakaszában a városközpontok újraélesztése miatt a város újra népességfelvevővé válik (Budapesten már vannak jelei) (Enyedi 1988).

Az urbanizáció folyamatát – így a népességszám változását – több tényező is befolyásolja, ilyenek pl. a történelmi események: az első és a második világháború, az 1920. évi trianoni békeszerződés. A trianoni békeszerződés következtében történő területi változások visszavetették a társadalmi-gazdaság fejlődést, konzerválták az agrárjellegét. Budapest és a nagyvárosok népessége növekedett, a falvak hátrányos helyzetbe kerültek, elmaradottság és kiszolgáltatottság jellemezte őket. Az 1945-ös földreform, a kitelepítések, népességcserék szintén negatív hatást gyakoroltak a falvak népességére. 1949-től a termelősövetkezetek szervezése és az erőteljes extenzív iparfejlesztés, majd 1959-től a kollektivizálás a falvak elnéptelenedését hozta. A parasztság egy része beköltözött a városba és betanított munkásnak, szakmunkásnak, napszámosnak stb. állt, másik része ingázó lett. Ez lendületet adott a városrobbanásnak. A mezőgazdaságban dolgozók aránya csökkent, a falusi foglalkozásszerkezet módosult, tömegessé vált az ingázás. Infrastruktúra fejlesztése, lakásépítés mind a „szocialista városokat” érintette, ellehetlenítették a falvakat, így azok lakossága a városokba menekült. A városnövekedés, valamint az urbanizáció első szakasza az 1970-es években lelassult. (Beluszky – Sikos 2007, Beluszky 2018, Konrád – Szelényi 2000, Kulcsár 1982).

Magyarország az 1970-es évek környékén lépett be az urbanizáció második szakaszába. A szombathelyi agglomerálódó térségben 1990-től figyelhető meg. Az urbanizáció folyamatába azonban a terület- és településfejlesztési politika is beleszólt. A fejlesztések során a falvakat semmibe vették, azok forráshiányossá váltak, ezért megindult egy természetes elvándorlás a városok irányába. Jó példa erre az 1971-es Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepció (OTK). Az OTK hierarchia-szintekbe rendezte a magyar településrendszer elemeit és a szinteknek különböző fejlesztési forrásokat adott. Országosan kijelölték a legfelső 6 hierarchia-szintet (településállomány kb. 4%-a), a többi település (96%) alá-fölérendeltségi viszonyának meghatározását a megyei tanácsokra bízta. A településfejlesztési források 83%-a a legfelső hierarchia szintekbe került, 17% került az alacsonyabb szintekbe. A 17%-nyi fejlesztési forrás többségét a 2 felsőbb szint zsebelte be, így hozzávetőlegesen 2.000 település vált forráshiányossá. Ennek köszönhetően a szombathelyi agglomerálódó térség 52 településéből 43 forráshiányossá vált. Az OTK hozzájárult az urbanizációs folyamat felgyorsításához, a magyar városhálózat megerősödéséhez, valamint a községekből a városokba irányuló migrációhoz. 1985-ben hatályon kívül helyezték az OTK-t. Körülbelül a rendszerváltást követően figyelhetők meg a szombathelyi agglomerálódó térségben (is) a szuburbanizáció jelei. Kezdenek csökkenni a falu-város közötti különbségek pl. javul az infrastruktúra és a közlekedéshálózat, ezáltal a községek vonzóvá válnak, így azok vándorlási nyereséget könyvelhetnek el (Tóth 2011).

A szombathelyi agglomerálódó térség falvainak népességszám-változása (1920-2011)

A szombathelyi agglomerálódó térség népességének változását és tényezőit 4 időmetszetben vizsgáltuk: 1930, 1960, 1990 és 2011 (Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal 1929.1, 1929.2; KSH 1932, 1962, 1991, 1992, 2011, 2017). A közel 100 éves időintervallum alatt közigazgatási területmódosítások, községegyesítések történtek (pl. Sorkipolány és Sorokújfalu 1939-ben egyesült Sorokpolány néven), így növekedett a vizsgálandó települések száma 50-ról 88-ra (Kovacsics 1993). A korai népszámlálások nem voltak teljesen egységesek, nem pont ugyanazokat az adatokat gyűjtötték össze, nem terjedtek ki olyan sok területre, mint napjainkban, ez a 4 időmetszet összehasonlítását akadályozta. A nehézségek miatt kénytelenek voltunk beérni 3 statisztikai mutató összehasonlításával: a természetes szaporodás, vándorlási különbözet és a népességszám főben megadva (1. táblázat).

1. táblázat: A szombathelyi agglomerálódó térség falvainak természetes szaporodása és vándorlási különbözete (1921-2011).

	természetes szaporodás (fő)	Változás		vándorlási különbözet (fő)	Változás	
		fő	%		fő	%
1921-1930*	5662	-	-	-4676	-	-
1949-1959	5032	-630	-11,1	-5690	-1014	-21,7
1980-1989	-1177	-6839	-120,8	-39	+4637	+99,2
2001-2010	-2048	-7710	-136,2	3273	+7949	+170

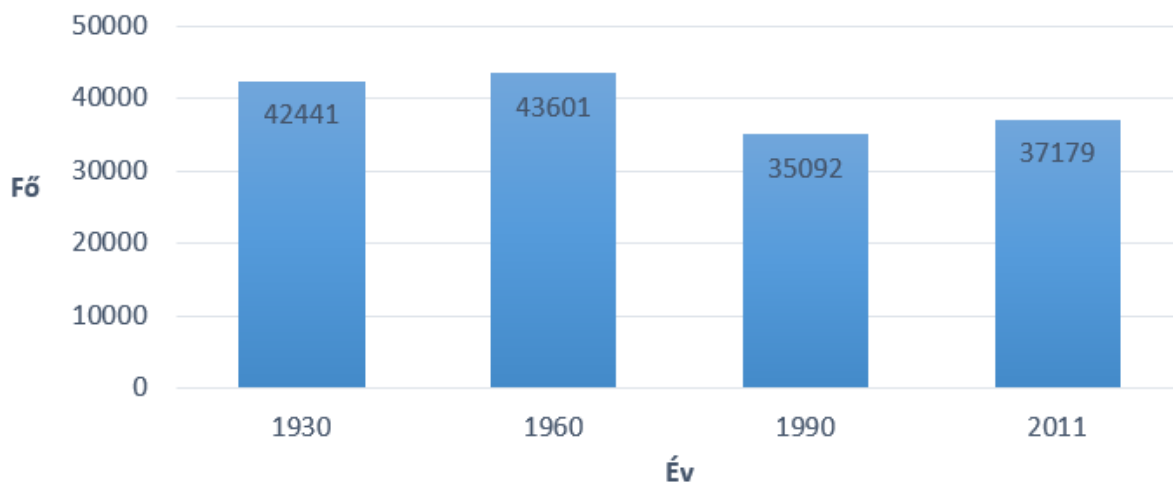
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés (*1921-1930 = 100,0%)

Az agglomerálódó térség falvainak népessége a következőképpen alakult (bázisidőszaknak az 1921-1930-as dekádöt vettük alapul):

- 1921-1930 között a falvak népességyarapodását a természetes szaporodás adta (5662 fő), míg a vándorlási különbözet negatívba volt (-4676 fő), tehát többen vándoroltak el a falvakból, mint ahányan beköltöztek.
- 1949-1959 közötti periódusban a természetes szaporodás -11,1%-kal (-630 fővel) csökkent az 1921-1930-as dekádhoz viszonyítva, míg a vándorlási különbözet -21,7 % tovább nőtt negatív irányba (-1014 fő). Annak ellenére, hogy a természetes szaporodás üteme mérséklődött, a népességnövekedés még mindig e tényező eredménye. 1930 (42441 fő) és 1960 (43601 fő) között a falvak lakossága 2,7%-kal nőtt (2. ábra). Az 1. táblázat adatai szerint a falvakat 1930-1960 között népességsökkenés jellemezte, míg a 2. ábra alapján népességnövekedés. Az ellentmondás abból adódik, hogy az 1. táblázatban a négy népességszámlálás (1930, 1960, 1990, 2011) előtti egy (nem pedig három) évtizedet vizsgáltuk, míg a 2. ábra adatai három dekádöt (nem pedig egyet) vesz alapul. Vagyis, bár 1949-1959 között az agglomerálódó térség falvaiban a lakónépesség csökkenése volt megfigyelhető, az előző 2 évtizedet (1931-1940, 1941-1948) mérsékelt gyarapodás jellemezte, ezért összességében a három dekádban lakónépesség-növekedés történt.
- 1980-1989 között a korábbi demográfiai folyamat megfordult. A természetes szaporodás drasztikusan lecsökkent a bázisidőszakhoz képest (-6839 fő, -120,8%-os csökkenés). Bár a falvakból történő elvándorlás száma csökkent (+4637 fő, +99,2%), így sem tudta kompenzálni a természetes szaporodás miatti visszaesést, megjelent a természetes fogyás (többen haltak meg, mint ahányan születtek). 1960 és 1990 (35092 fő) közötti periódusban 19,5%-kal csökkent a vizsgált települések népességszáma, mely a természetes szaporodásban bekövetkezett változásnak tudható be.

- 2001-2010 közötti évtizedben tovább nőtt a természetes fogyás (-7710 fő, -136,2%), azonban a vándorlási különbözet az 1990-es évektől pozitív irányt vett (+7949 fő, +170%), ellensúlyozni tudta a természetes fogyásból adódó népességszám csökkenést. A pozitív vándorlási különbözetnek köszönhetően 1990 és 2011 (37179 fő) között 5,9%-os népességszaporulat jellemzi a szombathelyi agglomerálódó térség falvait. Egyre többen költöztek ezekre a településekre – a városok rovására –, ezáltal újra népességfelvevővé váltak.

2. ábra: A szombathelyi agglomerálódó térség falvainak népességszám-változása (1930-2011).
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

Az urbanizációs folyamatok statisztikai mutatói

Ahhoz, hogy megállapítsuk napjainkban mennyire erőteljes a szuburbanizáció a szombathelyi agglomerálódó térség falvaiban (50 település), egy 10 statisztikai mutatóból álló elemzést végeztünk el. Kifejezetten a szombathelyi agglomerálódó térségre vonatkozó adatbázisok hiányában önkényesen az alábbi 10 mutatót választottuk ki:

1. Lakónépesség változás 1990-2016 között 1990-hez viszonyítva (%)
2. Természetes szaporodás változása 1990-2016 között 1990-hez viszonyítva (‰)
3. Vándorlási különbözet változása 1990-2016 között 1990-hez viszonyítva (‰)
4. Az 1990–2016. években épített lakások aránya a 2016-os lakásállomány százalékában
5. Ingázók a foglalkoztatottak arányában (2011, %)
6. Aktív keresők aránya a lakónépességhez viszonyítva (2011, %)
7. Felsőfokú végzettségűek (egyetem, főiskola) aránya a lakosságállomány százalékában (2011)
8. Népsűrűség (2011, fő/km²)
9. Személygépkocsik száma (2016, db)
10. Szombathely közúti elérhetősége (2018, perc)

A kiválasztott mutatók skálázása eltérő, ezért – a KSH-hoz hasonlóan (KSH, 2014) – összevethetőségük miatt a mutatókat normalizáltuk az alábbi képlet segítségével:

$$T = \frac{(x - x_{\min})}{(x_{\max} - x_{\min})}, \text{ ahol}$$

- T = az egyes mutatók normalizált értékei
- x = az adott mutató értéke az adott településen
- x_{min} = az adott mutató legalacsonyabb értéke
- x_{max} = az adott mutató legmagasabb értéke

2. táblázat: A szombathelyi agglomerálódó térség településeinek komplex mutatója.

Település	ΣT	Település	ΣT
1. Sé	107,640	26. Horvátlövő	103,435
2. Gencsapáti	105,973	27. Sorokpolány	103,426
3. Balogunyom	105,291	28. Egyházasrádóc	103,318
4. Táplán szentkereszt	105,233	29. Narda	103,265
5. Torony	105,227	30. Bögöt	103,220
6. Gyöngyösfalu	105,038	31. Vasszilvág	103,139
7. Nárai	105,025	32. Felsőcsatár	103,042
8. Söpte	104,992	33. Megyehíd	102,963
9. Vasszécseny	104,736	34. Kenéz	102,883
10. Kisunyom	104,670	35. Sorkifalud	102,870
11. Lukácsháza	104,580	36. Pecöl	102,812
12. Ják	104,564	37. Ölbő	102,777
13. Tanakajd	104,499	38. Rum	102,777
14. Vassurány	104,408	39. Sorkikápolna	102,641
15. Perenye	104,369	40. Bozsok	102,621
16. Nemesböd	104,320	41. Nemeskolta	102,587
17. Dozmat	104,165	42. Szeleste	102,458
18. Bozzai	104,152	43. Gyánógergye	102,383
19. Salköveskút	104,092	44. Nemesrempehollós	102,383
20. Vát	103,979	45. Mészlen	102,201
21. Csempeszkopács	103,918	46. Vaskeresztes	102,150
22. Pornóapáti	103,823	47. Meggyeskovácsi	101,804
23. Vasasszonyfa	103,741	48. Acsád	101,576
24. Tömörd	103,561	49. Kőszegpaty	101,465
25. Bucsu	103,550	50. Zsennye	101,284

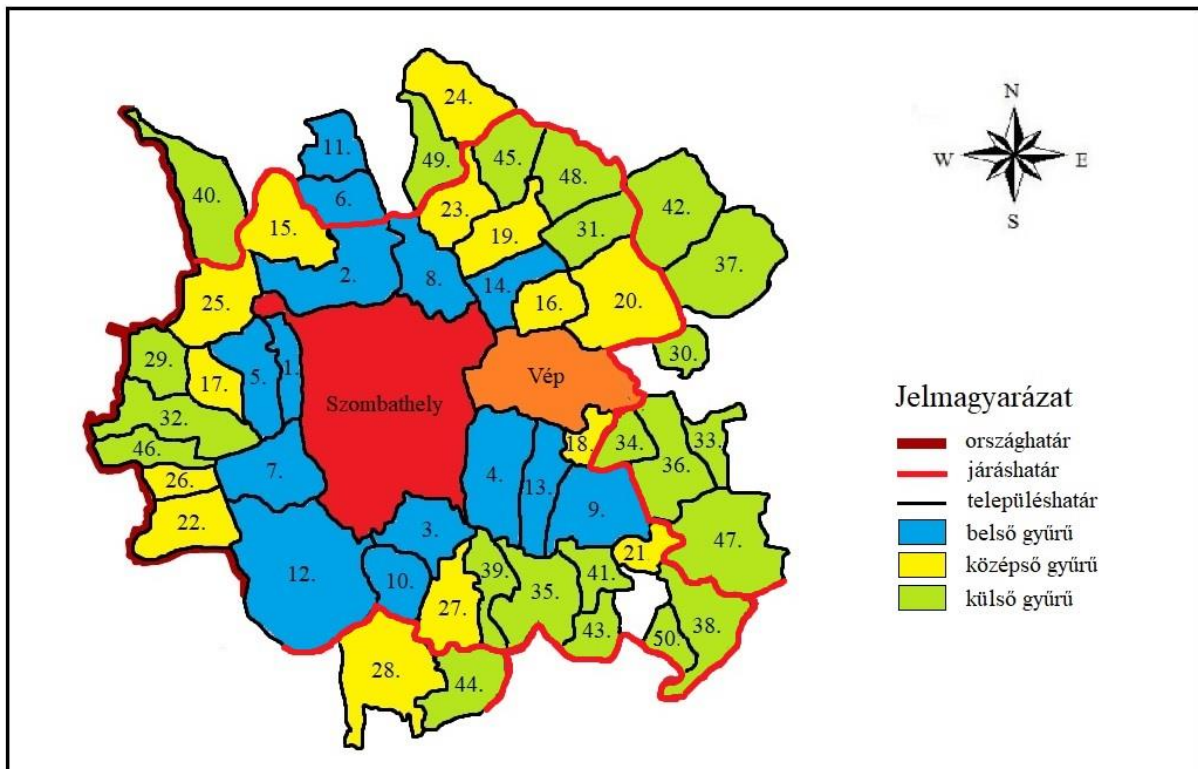
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

A falvakat a 10 mutató értékei alapján sorbarendeztük (2. táblázat). Minél nagyobb a végeredményül kapott komplex mutató, annál erőteljesebb a szuburbanizálódás folyamata a településen. Ebben a földrajzi fekvés igen fontos szerepet játszik. A települések komplex mutatója alapján megállapítható, hogy a falvak hármas gyűrűként veszik körbe a központot (3. ábra).

A belső gyűrűbe (14 község) tartozó települések többsége (8 db) közvetlenül határos a központtal vagy főút mellett fekszik (6 db): Sé, Gencsapáti, Balogunyom, Táplánszentkereszt, Torony, Gyöngyösfalu, Nárai, Söpte, Vasszécseny, Kisunyom, Lukácsháza, Ják, Tanakajd, Vassurány.

A középső gyűrű (14 község) részét képező települések jellemzője, hogy főutak mentén található (86, 87, 88, 89-es főutak): Perenye, Nemesböd, Dozmat, Bozzai, Salköveskút Vát, Csemeszkopács, Pornóapáti, Vasasszonyfa, Tömörd, Bucsu, Horvátlövő, Sorokpolány, Egyházasrádóc.

Minél távolabb helyezkedik el a település Szombathelytől, a szuburbanizálódás jelei annál inkább gyengülnek. Ez figyelhető meg a külső gyűrűt (22 község) alkotó településeknél, melyek nem fekszenek közvetlenül főút mellett, inkább azok közé „ékelőnek”: Narda, Bögöt, Vasszilvág, Felsőcsatár, Megyehíd, Kenéz, Sorkifalud, Pecöl, Ölbő, Rum, Sorkikápolna, Borszok, Nemeskolta, Szeleste, Gyanógeregye, Nemesrempehollós, Meszlen, Vaskeresztes, Meggyeskovácsi, Acsád, Kőszegpaty, Zsennye.

3. ábra: A szombathelyi agglomerálódó térség falvainak sorrendje komplex mutatójuk alapján.
Forrás: TeIR alapján saját szerkesztés

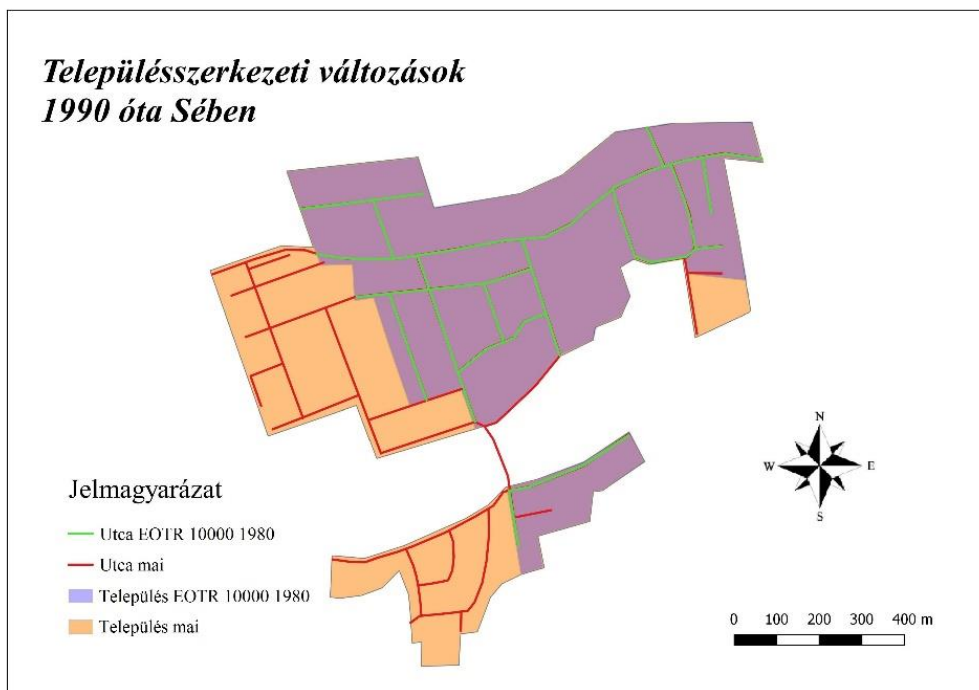
Sé kérdőíves vizsgálata

Kutatásunkban Sé község kérdőíves felmérésének eredménye segítségével mutatjuk be, hogy milyen szuburbanizációs folyamatok figyelhetők meg a szombathelyi agglomerálódó térség településein és ezek milyen térbeli-társadalmi következményekkel járnak.

Sé, mint a legdinamikusabban agglomerálódó falu területén 2019. tavaszán végeztünk empirikus kutatást. A saját készítésű 27 nyílt és zárt kérdést, valamint 12 alkérdést tartalmazó kérdőívet önkéntes és anonim módon 52 séi lakos töltötte ki. A kitöltés 66%-a (34) személyesen, 34%-a (18) online zajlott.

Az Arany-patak partján található Sé földrajzi fekvése kedvező, hiszen Szombathely közvetlen nyugati szomszédja – az elkövetkezendő évtizedekben prognosztizálható a két település összenövése –, illetve az osztrák határ felé tartó 89-es főút mellett fekszik.

Gyorsan fejlődő település: az 1990-es évek óta lakosságát 722-ről 1311 főre növelte, ez 82%-os gyarapodást jelent, mely pozitív vándorlási különbözetből adódik (KSH, 2017). A népességszám-változás alaprajzában is kimutatható, 1990 óta 17 új utca létesült, jórészt a nyugati, Torony településhez közelebb eső részen (4. ábra).

4. ábra: Településszerkezeti változások 1990 óta Sében.

Forrás: Rozs D., 2018

A kérdőíves kutatás eredményei

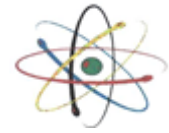
A kérdőívet kitöltők nemenkénti arányában a nők voltak többségben (70% nő, 30%- férfi). A válaszadók között viszonylag kevés volt a 18-25, illetve a 65 év feletti lakos és magas a középkorúak aránya.

A megkérdezettek 82%-a házas, 8% élettársi kapcsolatban él, további 8% egyedülálló és 1-1% elvált, valamint özvegy. A háztartások több mint felében 3, 4 vagy 5 személy van egy háztartásban. A háztartások 35%-ában él 18 év alatti gyermek.

A megkérdezett szuburbán lakosság 54%-a főiskolai vagy egyetemi, 10%-a felsőfokú végzettséggel, 25%-a érettségivel rendelkezik, amely arra enged következtetni, hogy több a jövedelmük és magasabb a társadalmi helyzetük.

A kérdőívet kitöltők 70%-ának van munkahelye. Közülük 65% Szombathelyen, 15% helyben foglalkoztatott, 11% külföldön, 7% a megyében, 2% pedig a megyén kívül dolgozik. A válaszadók 30%-a nem rendelkezik munkahellyel. Közülük 73% nyugdíjas, 13-13% pedig háztartásbeli és munkanélküli.

A foglalkoztatottak 74%-a szellemi munkát végez, 91%-uk a terciér szektorban dolgozik. Ezek az adatok is bizonyítják, hogy a falu lakosságát foglalkozási átrétegződés jellemzi. Az aktív keresők 57%-a 200.000 Ft feletti nettó jövedelemmel rendelkezik. A háztartások 85%-ában kettő vagy több személynek van saját jövedelme.

A megkérdezettek 90%-a 1990 után költözött a Sébe, 71%-uk Szombathelyről. Az agglomerálódó térség központjából való kiköltözés magas százaléka szintén a szuburbanizálódás velejárója.

A Szombathelyhez viszonyított kedvezőbb telekár, csend, nyugalom, a munkahely, a megyeszékhely és a határ közelsége vonzotta őket. A költözésben szerepet játszottak családi okok (házasság) is, valamint kertés családi ház iránti igény.

A válaszadók 40%-a panelházból, további 40%-a kertés családi házból, 11% téglablokkos házból, 9%-a sorházból költözött ki. Háromnegyedüknek saját tulajdonban volt a lakásuk. A beköltözők fele használt házat vásárolt, harmada építkezett, 10% új házat vásárolt, 7% albérletben lakik. Az albérletben élők kivételével mindenkinek saját tulajdonában van a háza. A szuburbán lakók a régihez képest több szobával rendelkező – ezáltal nagyobb m²-ű – általában mediterrán stílusú kertés családi házba költöztek. Ez egyben a falu morfológiájának megváltozását is jelenti.

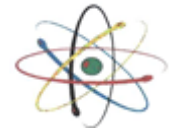
Az empirikus kutatás része volt többek között egy elégedettségi szintfelmérés. A hatfokú skálán a lakókörnyezettel való elégedettséget, a szomszédokkal való kapcsolatot kellett értékelni, illetve azt, hogy mennyire szeretnek a településen élni. A megkérdezettek 70-80%-a mindhárom kérdésre átlag feletti értékeket adtak.

2 főt leszámítva a válaszadók rendelkeznek személygépkocsival, háztartásonként minimum 1-el, 40%-uk 2-vel, 6%-uk kettőnél többel. Az autók többsége 2000-2010-es évjáratú. A szuburbán területekre való költözés az ingázást is maga után vonja. A kérdőívet kitöltők 76%-a használ naponta személygépkocsit, ebből adódóan 66%-uk sosem használ tömegközlekedést. Megjegyzendő, hogy a tömegközlekedés (autóbusz) hiányos, ritkán vannak járatok.

A megkérdezettek a helyi posta (94%), az étterem (49%) és az élelmiszerbolt (47%) kivételével a legtöbb szolgáltatást Szombathelyen veszik igénybe. Ez azzal is magyarázható, hogy a kiköltözők megszokták a megyeszékhely magasabb minőségű lakossági szolgáltatásait, amit egy falu nem feltétlenül tud nyújtani. Sében nincs bölcsőde, óvoda és általános iskola, a szülők kénytelenek gyermekeiket Szombathelyre vinni. Ez a gyerekek helyi társadalomba való beilleszkedését is nehezítheti.

A szuburbán lakosság harmada nem, 63%-uk azonban alkalmanként részt vesz helyi rendezvényeken. A tapasztalat az, hogy a helyi közösségbe való beilleszkedés nem megy könnyen. A falun megszokott „mindenki ismer mindenkit” helyett a beköltözők többsége csak a szomszédokat, esetleg az utcában lakókat ismeri.

A kérdőívet kitöltők 96%-ának nincs haszonállata, a maradék 4% szárnyasokat tart. A megkérdezettek felének van kiskertje, 24%-ának konyhakertje, 17%-ának gyümölcsöse és 37%-ának nem tartozik a házához egyik sem. A válaszadók 21%-nak van földbirtoka vagy haszonbérlete, melyen saját fogyasztásra termel (64%) vagy bérbe adja (36%). Megállapítható, hogy a beköltözők térhasználatja eltér a megszokott falusi társadalométól. A rurális terekre jellemző agrárgazdaság jelentősen csökken általuk (is), ezáltal mérséklődik a falu és a város közötti különbség.

Összegzés

Tanulmányunkban kísérletet tettünk a szombathelyi agglomerálódó térség urbanizációs folyamatának bemutatására 1920-tól napjainkig. Kutatási területünkön a századfordulót a városrobbanás jellemezte, melyet a rendszerváltást követően a szuburbanizáció váltott fel. Az urbanizációs ciklusra hatással voltak és vannak többek között a történelmi események, a terület- és településfejlesztési politika, melyek pozitív és negatív irányba is befolyásolták a települések népességszámát.

Nem feledkezhetünk meg a népességszám-változás összetevőiről sem. A szombathelyi agglomerálódó térségben az 1921-1930-as dekádhoz viszonyítva a természetes szaporodás visszaesett – országunkra az 1980-as évektől természetes fogyás jellemző –, vándorlási egyenleg negatív volt, a falvakból a lakosság beköltözött a városba.

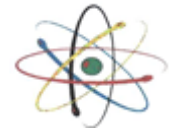
A vizsgált településeken az 1990-es évektől mégis népességnövekedés tapasztalható, mely a pozitív vándorlási különbözetből adódik. A falvak újra vonzóvá váltak, egyre többen költöznek ki Szombathelyről a környező településekre.

Ezt követően a szombathelyi agglomerálódó térség 50 faluját 10 mutató alapján statisztikailag elemeztük. A kapott komplex mutatókat figyelembe véve a települések szuburbanizációs folyamatban elfoglalt helyét határoztuk meg. Ez alapján megállapítható, hogy a földrajzi fekvés mennyire fontos tényező a szuburbanizációs folyamatban: minél közelebb helyezkedik el a település a központhoz, a komplex mutató értéke annál nagyobb. Az agglomerálódó térség falvai a központot gyűrűként veszik körbe, melyet tovább tagoltunk belső, középső és külső gyűrűre.

Végül azon a településen, ahol a komplex mutató értéke a legmagasabb volt (Sé), kérdőíves felmérést és terepi bejárást végeztünk. A szuburbanizáció hatására átalakul a falu. Az olcsóbb életvitel, a nyugodtabb környezet a városból a falura költözés egyik oka. Jellemzően a házas, középkorú értelmiségiek költöznek ki, fiatalítva ezzel a rurális tér korstruktúráját. Magasabb társadalmi helyzet, városias életforma jellemzi őket. A kiköltöző szuburbán lakók több mint háromnegyede a terciér szektorban dolgozik, szellemi munkát végez, megvalósítva ezzel a foglalkozási átrétegződést. 1990 óta sokan költöztek be a településre, nőtt a lakásépítések száma, ebből adódóan a falumorfológiában is megfigyelhető a változás, hiszen mediterrán stílusú kertes családi házak építése lett a jellemző. A helyi társadalmi kohézió gyengül, az új lakók általában zárkózottabbak. A kiköltözők már nem művelnek földet, haszonállatot sem tartanak, így megváltozik a falvak térhasználata is. Meggyőződésünk szerint a kérdőíves kutatásban ismertetett jelenségek játszódhatnak le a szombathelyi agglomerálódó térség többi falujában is.

Felhasznált irodalom

1. Beluszky P. (2018): A települések világa Magyarországon. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest. pp. 104-137., 178-189., 258-268.
2. Beluszky P. – Sikos T. T. (2007): Változó falvaink. Magyarország falutípusai az ezredfordulón. – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. pp. 7-19., 41-99.
3. Csapó T. (1994): Az urbanizációs folyamat és sajátosságai a Nyugat-Dunántúlon. – UNIPRINT Kft., Szombathely. pp. 11-16., 37-42., 83-90., 96-98.
4. Csapó T. – Kocsis Zs. (2006): Szombathely településföldrajza. – Savaria University Press, Szombathely. pp. 22-27., 71-74.
5. Enyedi Gy. (1984): Az urbanizációs ciklus és a magyar településhálózat átalakulása. – Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 6-21.
6. Enyedi Gy. (1998): A városnövekedés szakaszai. – Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 47-64.
7. Konrád Gy. – Szelényi I. (2000): Urbanizáció és területi gazdálkodás. – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged. pp. 38-67.

8. Kőszegfalvi Gy. (2012): A magyarországi településrendszer strukturális változása. – IDResearch Kft. / Publikon Kiadó, Pécs. pp. 8-14., 56-60.
  9. Kristóf A. (2018): A szuburbanizáció társadalmi-gazdasági hatásai és következményei a miskolci agglomerációban. – Tóth Könyvkiadó és Könyvkereskedés, Nyíregyháza.
  10. Kovacsics J. (1993): 4. Vas megye. – In. Klinger A. et al. (szerk.): Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. – Magyar Tudományos Akadémia Történeti Demográfiai Albizottsága és a Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási Főosztálya, Budapest
  11. Központi Statisztikai Hivatal (1932): 1930. évi népszámlálás. 20. Vas megye adatai. KSH, Budapest
  12. Központi Statisztikai Hivatal (1962): 1960. évi népszámlálás. 20. Vas megye adatai. KSH, Budapest
  13. Központi Statisztikai Hivatal (1991): Vas Megye Statisztikai Évkönyve 1990. KSH, Budapest
  14. Központi Statisztikai Hivatal (1992): 1990. évi népszámlálás. 20. Vas megye adatai. KSH, Budapest
  15. Kulcsár K. (1982): A magyar falu és a magyar parasztság (A történeti-szociológiai háttér vázlat). – In. Vágvolgyi A. (szerk.): A falu a mai magyar társadalomban. – Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 25-39.
  16. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (1929.1): Az 1919-1925. évi népmozgalom. – In. Magyar Statisztikai Közlemények. 74. köt. – Pesti Könyvnyomda Rt., Budapest
  17. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal (1929.2): Az 1920. évi népszámlálás. Hatodik rész. Végeredmények összefoglalása. – In. Magyar Statisztikai Közlemények. 76. köt. – Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest
  18. Rozs D. – Lenner T. (2017): Településföldrajzi vizsgálatok a szombathelyi agglomerálódó térségben. – Településföldrajzi Tanulmányok VI. évf. 2. sz. pp. 89-102.
  19. Rozs D. (2018): Településszerkezeti változások a II. katonai felméréstől napjainkig a szombathelyi agglomerálódó térségben. Szakdolgozat. ELTE SEK Földrajz Tanszék, Szombathely. p. 14., 49.
  20. Tóth J. (2011): Az 1971-es Országos Településhálózat-fejlesztési Konceptióról. – In. Csapó T. – Kocsis Zs. (szerk.): Az 1971. évi OTK és hatása a hazai településrendszerre: szuburbanizáció, aprófalvak, településszerkezet. – Savaria University Press, Szombathely. pp. 5-23.
- Internetes források*
21. Központi Statisztikai Hivatal: 2011. évi népszámlálás. Területi adatok – Vas megye
  22. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_teruleti_18
  23. Központi Statisztikai Hivatal (2014): Magyarország településhálózata 1. Agglomerációk, településegységek
  24. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/agglomeracio.pdf
  25. Központi Statisztikai Hivatal (2017): Vas Megye Statisztikai Évkönyve 2016 www.ksh.hu/polc